

הימין החדש של ברזיל // ניק ברנז

לפני עשר שנים, ברזיל הייתה סיפור הצלחה שמאלני. תוכניות העברת הכספים הנדיבות למשפחות עניות שיזמה מפלגת הפועלים (PT) שמומנו באמצעות מחירי סחורות גבוהים ונשענו על יסודות קודמים של משמעות פיסקלית, סייעו להוציא מיליונים מעוני. הסדר החוקתי נשמר, הכלכלה צמחה והושגו הסדרים בין רשתות מפלגת השלטון למפלגת השמאל החדשה כדי לדחוף לשינוי במבנה הפוליטי והחוקתי הקיים. היה נראה שדרכים חדשות נפתחות ביישום מדיניות הפנים, ואבני הבניין של מעצמה בינלאומית הונחו.

מאמר זה לא יספר כיצד הצמיחה של ברזיל נעצרה לחלוטין והתחלפה בנסיגה; כיצד אנשים נגררו בחזרה אל העוני יחד עם הכלכלה שצנחה לשפל, איך הם יצאו לרחובות בהמוניהם והפכו בין לילה, כך נראה, לאנשי ימין. הוא לא יספר על ההדחה של הנשיאה דילמה רוסף בשנת 2016, ולא על האשמות השחיתות שקרעו את הפוליטיקה הברזילאית לגזרים, [והגיעו בסופו של דבר](#) לאדם שסימל יותר מכל את עידן התקווה: לואיז אינסיו "לולה" דה סילבה. היה אפשר להוסיף עוד פרק או שניים שיספרו כיצד חקירת השחיתות ובמיוחד מי שעמד בעבר בראשה, השופט הפדרלי סרג'ו מורו שכעת מכהן כשר המשפטים, נפלו בעצמם תחת חשדות להתנהלות בלתי הולמת, לאחר שהעיתונאי גלן גרינוולד חשף התכתבות מפוקפקת שהצביעה על שיתוף פעולה בין מורו לתובעים. חשיפות אלו העלו שוב את אפשרות החזרה של לולה לשלטון במקרה שהרשעתו תבוטל, אך זו כרגע נראית קלושה והדרמה הפוליטית של ברזיל המשיכה הלאה בינתיים.

אך יש סיפור אחר שחייבים לספר, כזה המגיע לשיא לא בנפילתו של לולה אלא בעלייתו של ז'איר בולסונרו: הגיבור הלא-סביר

שהוביל את מסע הצלב נגד השחיתות והפשע שגרמו לחוסר שביעות רצון נרחב בציבור אשר דחק לבסוף את לולה ומפלגתו. אותו גיבור נהוג לדבר בבוטות ומאחוריו שלושים שנה של כהונה בבית הנבחרים ועוד שירות כקצין בצבא, ואת קמפיין הבחירות שלו ליוו מראשיתו אינטלקטואלים משולי הימין, כמו גם גרעין קשה של עוקבים ברשתות החברתיות. זה היה כוח החלוץ של "המהפכה השמרנית" נגד הלוליסמו, זרם ההגות הפוליטית שהיווה את הבסיס לשלטון ה-PT.

אז מה הוא בדיוק התוכן של אותה מהפכה כביכול שהחליפה את לולה ואת הלוליסמו? באיזו מידה קיים גם זרם בולסונריסמו, או קיימת תנועה אינטלקטואלית מאחורי בולסונרו? מה היא ההיסטוריה של אותה תנועה, מי הן הדמויות המרכזיות בה ובמה הן מאמינות (לפחות עד כמה שאפשר להגדיר זאת)? אלה הן השאלות המרכזיות להבנת ברזיל של בולסונרו, אך עד כה הן לא נשאלו ברצינות ובוודאי שלא נענו. מאמר זה הוא ניסיון חלקי לעשות זאת.

בהיסטוריה של הימין הברזילאי מאז שנות ה-90, ישנם שלושה כותבים בולטים שהשפיעו באופן ישיר או עקיף על הממשל הנוכחי: ברוננו טולנטינו, אולבו דה קראבליו וארנסטו אראוז'ו. כדי לגלות את שורשי האידיאולוגיה הקשורים לשלטון כיום, עלינו לחזור לאותו עשור שלאחר שחזור הדמוקרטיה בברזיל, התקופה בה תודעה שמרנית חדשה נולדה בשולי הפוליטיקה המקומית.

ברזיל של בולסונרו

יותר משלושים מפלגות מרכיבות את בית הנבחרים המפולג של ברזיל. המפלגה הליברלית-חברתית (PSL) אותה הוביל עד לאחרונה בולסונרו לא מחזיקה ברוב באף אחד משני הבתים של

הקונגרס התאפשר בחלקו הגדול הודות לפיצול שנוצר בתוך ממשלתו של בולסונרו. הפלגים הבולטים ביותר הם אנשי הצבא מצד אחד, ומנגד תלמידיו של אדם הנקרא אולבו דה קרבאליו. הקבוצה הראשונה כללה שבעה מתוך 22 חברי הקבינט ואת סגן הנשיא המילטון מוראו, שהצליח בשקדנות למצב את עצמו הן כמגן הנשיא והן כידיד התקשורת. כאשר בולסונרו יוצא למתקפה, מוראו בדרך כלל נמצא שם כדי לרכך אותה.

התמרון החכם של מוראו יכול להצטייר כניסיון נדיב להזריק מידה של קרדיט ציבורי לממשלה שהוא באמת מאמין בה. מנגד, וקצת פחות בנדיבות, ניתן לראות זאת כמהלך של מוראו למצב את עצמו כמועמד אטרקטיבי לקחת את ההגה לידיים אם בולסונרו לא יצליח להשלים את הכהונה. כמו כל פוליטיקאי נבון, ובברזיל אף יותר מאשר מדינות אחרות, גם מוראו בוחר היטב את ההימורים שלו. ועד כה זה עובד: עבור העיתונאים הוא דמות בסגנון מזכיר ההגנה לשעבר הגנרל ג'יימס מאטיס, קול בודד בתוך ממשל לא מתפקד. אך ישנה גם מידה של התנגדות: עבור הפלג השני בממשלה, זה המזוהה עם אולבו דה קרבאליו, מוראו הוא בוגד במטרה.

בשילוב של אלכס ג'ונס ורוג'ר סקרוטון, קרבאליו הוא דמות ייחודית במערך העולמי של הגות ריאקציונרית. הוא מכונה בתקשורת "הגורו של בולסונרו" ו"הפרופסור" בידי מעריציו, אך לקרבאליו אין למעשה הכשרה רשמית או תפקיד אמיתי בממשלה. הוא מגדיר את עצמו כפילוסוף, ומתרגל את מקצועו בשיטה הקלאסית של הקמת סדנה משלו. קרבאליו מציע "סמינרים לפילוסופיה" לקהל הרחב ברשת עבור תשלום סמלי, והידע הרחב שלו וסגנון הכתיבה החריף מספיקים כדי לא לתייג אותו כתמהונן, למרות שישנן לא מעט עדויות התומכות בהאשמה כזו. כך למשל, בשנת 2011 קרבאליו [כתב](#):

הקונגרס, ואין ממש מקבילה ברזילאית למערך מכוני המחקר השמרנים בתחומי מדיניות ומשפט והארגונים הימניים שקיימים למשל בארה"ב. התוצאה הייתה שישה חודשים ראשונים בהם היו את כל הבלבול, הסקנדלים והמריבות הפנימיות של ראשית ממשל טראמפ, ללא אף אחד ממעקות הביטחון הקיימים בפוליטיקה האמריקנית. בנוסף, ברזיל עומדת בפני בעיות פנימיות קשות, כולל רמות מדיאגות של פשיעה אלימה ומערכת פנסיה שנפגעה בשל הכלכלה המקרטעת.

החודשים הסוערים הראשונים של ממשלת בולסונרו העלו בקרב האליטות הפוליטיות תחושה שיש צורך לעשות משהו, ושבולסונרו הולך ומתגלה כאיש הלא-מתאים לעשות את זה. תחושה זו הזינה את השמועות על הדחה קרובה של הנשיא, עד שפתרון אחר נמצא לאחרונה. רודריגו מאיה, מי שעמד בראש הבית התחתון של הקונגרס עוד בטרם בחירתו של בולסונרו וחבר מפלגת המרכז-ימין, [לקח פיקוד](#) על תהליך חקיקת רפורמת הפנסיות, אחד מחוקי הדגל של הממשלה, תוך שהוא דוחק למעשה מהתפקיד את שר האוצר פאולו גדש ואת נציגו בקונגרס.

הישגו הניכר של מאיה בארגון הרוב הדרוש להעברת הרפורמה בחודש יולי תוך שינוי החוקה המנופחת של ברזיל, טמן בחובו מחיר גם עבור בולסונרו. בעוד מאיה עובד קשה בקידום הרפורמה (שזכתה כל העת ליחס פושר מהנשיא), הוא עצר לא מעט מהעדיפויות האחרות של בולסונרו. מאיה גם התעמת עם סרג'ו מורו המבודד, במסגרת מאמציו של שר המשפטים לדחוף חקיקה למלחמה בפשע ובשחיתות, נושאים החשובים לבוחר הברזילאי הרבה יותר מאשר רפורמה בפנסיות. הקונגרס, שנהג לציית לממשלה לאורך רוב ההיסטוריה שלו עד להדחת רוסיף ב-2016, לוקח כעת שליטה רבה יותר על סדר היום. "הם רוצים להפוך אותי למלכת אנגליה?", התלונן בולסונרו לא מזמן. מפגן הכוח של

קרוז. דוגמה מייצגת הייתה [ציוץ בו כתב](#): כל הדיבור על "אגף צבאי נגד אגף אידיאולוגי" הוא שטויות! אתם באמת חושבים שלאנשי צבא אין בכלל אידיאולוגיה? שהם ישויות מדעיות בלבד?"

קרבאליו, ובמידה מסוימת גם אלו המזוהים עמו בממשלה, נוטה ללאומנות ומחזיק בעמדות שמרניות מאוד בנושאים חברתיים. הוא רואה את הגנרלים כרכים מדי מול סין וארה"ב ובענייני חברה, ומתנגדים מבחינה טקטית ל"מהפכה" השמרנית העממית שהתרחשה בבחירות 2018. אנשי הצבא חשובים כדי לסייע לבולסונרו במטרתו להחזיר את ברזיל מסלול, אך למעשה הם פועלים כל העת כדי לחתור תחתיו, או כך לפחות אומר קרבאליו בחשבון הטוויטר שלו.

קשה להעריך באיזו מידה בני בריתו של קרבאליו המחזיקים בהשפעה ממשית בממשלה חולקים עמו את ההשקפה לגבי אנשי הצבא בקבינט. שר החוץ ארנסטו אראוז'ו, שנבחר על ידי קרבאליו, שומר על שקט בסוגייה. אחד מבניו של הנשיא, קרלוס בולסונרו, היה פחות שקט אך לרוב נמנע מעימות גלוי עם דמויות צבאיות. ועדיין, ההתקפות הפומביות מצד "הגורו של בולסונרו" נגד חברים בקבינט הן גורם מטלטל, החושף לאור היום מחלוקות פוליטיות ואידיאולוגיות אותן ממשלות מעדיפות בדרך כלל להצניע.

ישנם כמובן פלגים נוספים בתוך הממשלה. אחד ממוקדי הכוח הוא שר האוצר פאולו גדש הנושא את דגל הליברליזם הכלכלי בממשלה, ואחראי בין השאר על רפורמת הפנסיות החשובה. מוקד אחר הוא שר המשפטים סרג'יו מורו, המייצג את החוק והסדר. מורו הוא עורך דין שעשה את שמו ממאבק בשחיתות, ועמד בראש חקירת השוחד שהולידה כתבי אישום נגד חברים רבים באליטה

בהיררכיית הכוח הנוכחית בארצי, דעתי האישית חסרת ערך, מלבד אולי כאנטי-דוגמה וכהתגלמות הרשע המוחלט, מה שמסב לי סיפוק רב. במדינה בה אני חי הממשלה רואה בי, בהגזמה היפותטית במיוחד, אדם מוחצן אך לא פוגעני"

אף מפלגה פוליטית, תנועת המונים, מוסד ממשלתי, כנסייה או זרם דתי לא רואים בי את המנטור שלהם. לכן אני יכול לומר את דעתי כרצוני, ולשנות אותה כמה פעמים שארצה, ללא השלכות מעשיות הרסניות מעבר למעגל הצנוע של קיומי האישי"

כעת, רק שמונה שנים לאחר מכן, ההפך הוא הנכון. מגלותו בעיר ריצ'מונד שבוירג'יניה, לקרבאליו יש רבע מיליון מנויים בערוץ היוטיוב שלו, ועוד חצי מיליון עוקבים בפייסבוק. בולסונרו חלק לו כבוד כאשר ביקר בווישינגטון, ומפגינים בברזיל נושאים כבר כמה שנים שלטים שטוענים כי "אולבו צדק". הוא אפילו בחר בעצמו שני שרים בקבינט (אחד מהם פוטר בהסכמת קרבאליו, ומחליפו גם הוא מחסידיו). כמה מבניו של בולסונרו, המחזיקים בהשפעה גדולה על הנשיא, מגדירים את עצמם כתלמידיו. הצהרותיו המלומדות מצד אחד והגסות מנגד, מכוונות לרוב נגד עיתונאים וחברי ממשלה ומופצות ברשתות הפייסבוק והטוויטר, ומגיעות לעתים קרובות גם לכותרות העיתונים. אוספים של מאמרי ביקורת שכתב על החברה והפוליטיקה הברזילאית מכרו מאות אלפי עותקים, ותמיכתו בבולסונרו במהלך קמפיין הבחירות נחשבת לאחת הסיבות העיקריות שסייעו לאחרון להיבחר. בקצרה, קרבאליו הוא אחד האינטלקטואלים הברזילאיים המשפיעים בדורו.

קרבאליו משתמש בעמדה החדשה שלו כבריון המטיף כדי לירות חיצים רטוריים בשלוש מטרות עיקריות: "התקשורת הבורה", המילטון מוראו וחבר קבינט אחר בעל עבר צבאי, הגנרל סנטוס

[השכנה](#). אין בנמצא גוף על-לאומי כמו האיחוד האירופי שצריך למרוד נגדו, וברזיל הייתה ונותרה אחת הכלכלות הסגורות בעולם.

מה גרם אם כן לעלייתו של הימין הברזילאי החדש? למעשה, מקורותיו – שהם כמובן מקורותיו של קרבאליו – נמצאים ברגע תרבותי מסוים מאוד: שנות התשעים. כדי להבין את ההשפעה הקריטית הזו על הממשלה הנוכחית, נצטרך לחזור בזמן לסצנה הספרותית שהייתה קיימת בברזיל לפני שני עשורים. שם נגלה את הצמד המפתיע המורכב מאסטרולוג טרוצקיסט לשעבר ואסיר משוחרר דו-מיני, ואת הסיפור על איך הם הובילו קומץ של ממורמרים לוחמניים בעלי טעם אקלקטי, ביוגרפיה מפקקת ומעט מאוד קשרים פוליטיים, בהקמת המסגרת המוקדמת של מה שהיום נחשבת כאידאולוגיה הרשמית של ממשלת ברזיל.

ברונו טולנטינו: המשורר כמתנגד משטר

ישנן מעט מאוד עובדות שניתן לוודא בשלמות לגבי עברו של ברונו טולנטינו, הסבא של תנועת הימין החדש בברזיל. לדבריו, הוא נולד בשנת 1940 למשפחה אריסטוקרטית בריו דה-ז'נרו. הוא גדל בקרב כמה מהדמויות הנחשבות ביותר במדינה, ונטען כי הוא דובר למשל צרפתית ואנגלית טוב יותר מאשר פורטוגזית. אך [לפי אחד מעמיתיו](#), כל אלו הן בדיות ולמעשה טולנטינו נולד ל"משפחה בנאלית מן המעמד הבינוני" ואביו היה איש צבא. נראה אם כן שטולנטינו נהג לספר מיתוסים רבים על עצמו. אך בניגוד להרודוטוס, לא ניתן לדחות על הסף אפילו את הטענות המשוונות ביותר שלו, מכיוון שכמה מהפחות משוונות שבהן התבררו לבסוף כנכונות.

בשנת 1964, ברונו טולנטינו עבר לאירופה לאחר שהפיכה צבאית הדיחה את הנשיא ז'ואאו גולאר, ונשאר ביבשת במשך שני

הפוליטית בברזיל. הסגנון הראוותני שלו בביצוע מעצרים והחרמת רכוש סייע להצית גל עממי נגד מפלגת ה-PT, אך הוא איבד מעט מזהירו בעקבות החשיפות האחרונות על הטיה פוליטית והתנהלות לא תקינה בחקירה. ניסיונותיו המגושמים והכושלים עד כה לשכנע חברי קונגרס לקדם חקיקה להפחתת הפשע והשחיתות במדינה (הבטחת הבחירות המרכזית של בולסונרו), לא מסייע לעניינים.

לבסוף, ישנה גם נוכחות אוונגליסטית הכוללת כמה שרים ובראשם מטיפה חסרת כריזמה בשם דמראס אלבס, אחת משתי הנשים היחידות בקבינט. מספרם של חברי זרם האוונגליזם צמח באופן ניכר בשנים האחרונות במדינה הקתולית באופן מסורתי, וכיום הם מהווים כשלושים אחוזים מאוכלוסיית ברזיל, רובם ככולם הצביעו בעד בולסונרו בשנה שעברה והכריעו למעשה את הבחירות לטובתו. ישנה נוכחות אוונגליסטית גדלה גם בקונגרס, אך נראה כי עד כה האוונגליסטים לא משחקים תפקיד משמעותי בממשלה. "אני מקשיב לכל השרים", [אמר](#) בולסונרו כאשר נשאל על תהליך קבלת ההחלטות שלו, "אפילו לדמראס". וכך ממשלת בולסונרו כוללת בתוכה השפעות הנעות מהכוחות המזוינים ואסכולת שיקגו בכלכלה, דרך דמויות המייצגות חוק וסדר ואוונגליסטים, ועד לתנועת הימין החדש במרכזה נמצא קרבאליו הגולה. אך בעוד שהימין בברזיל מראה דמיון שטחי לתנועות לאומניות-פופוליסטיות במדינות אחרות (כמו למשל הונגריה, פולין, איטליה וישראל), המציאות מורכבת הרבה יותר.

הימין החדש בברזיל יוצא דופן מכיוון שרבים מן הכוחות החומריים שעומדים מאחורי תנועות לאומניות במקומות אחרים פשוט לא קיימים במדינה הדרום-אמריקנית. שיעורי ההגירה והאזרחים הזרים בברזיל נמוכים מזה זמן רב, ולא נראה שהדבר הולך להשתנות בקרוב, מלבד [פליטים שמגיעים מוונצואלה](#)

בארה"ב, מחלוקות אסתטיות נוטות ללכת בעקבות המחלוקות הפוליטיות אך בברזיל לרוב הסדר הפוך, ובמיוחד במקרה הזה. כמעט מיד עם חזרתו, טולנטינו החל לפרסם צרור של כתבים עוקצניים. ראשון היה ספר שירים שזכה בפרס יוקרתי ב-1994. באותה שנה, טולנטינו פצח בסדרת התכתשויות מילולית עם מלך השירה של ברזיל הרולדו דה קמפוס, במה שייזכר כאחד האירועים התרבותיים המסעירים של העשור. מעל דפי מוסף התרבות של עיתון ארצי מוביל, טולנטינו לעג ללא הרף לתרגום שערך קמפוס לשיר מאת המשורר האמריקני הארט קריין ופורסם בעיתון אחר. על פי טולנטינו, קמפוס שפרסם עשרות ספרים ונחשב לאמן השפה הפורטוגזית, היה בור בכל הקשור לאנגלית (שפה שגם טולנטינו עצמו לא דיבר באופן מושלם). התרגום של קמפוס לא היה גרוע באופן מיוחד אך זו לא הייתה הנקודה של טולנטינו, שניסה להדיח את קמפוס ואת התנועה הפואטית שיצר מכס המלכות של השירה הברזילאית. "ארבעה עשורים עם "חיל החלוק" שלנו, חלון הראווה העתיק והמאובק ביותר בעולם השלישי", הוא גער: "Écrasez l'infâme!"

למרות שהיה בשלהי שנות החמישים לחייו, טולנטינו נהנה לשחק את תפקיד הילד הרע. קמפוס הצטרף במהרה למשחק, כאשר הגדיר את טולנטינו כאדם ללא מעצורים ואת יצירתו כ"רופסת וחלבית". ההקנטות ההדדיות הוחלפו במשך חודשים, ראשית בעיתונים ולאחר מכן בעלון שפרסם טולנטינו בשם 'הצפרדעים של אתמול' ובו הציג מעין היסטוריה אלטרנטיבית לספרות הברזילאית. תנועתו של קמפוס שכונתה 'השירה הקונקרטי' שלטה בברזיל מאז שנות החמישים, והאמינה שמילות השיר אינן צריכות לייצג משמעות מלבד צורתן על הדף. עבור טולנטינו, [הדבר](#) [היה משול](#) ל"תנועה מן החיוני אל המיותר, קנוניזציה שמיימית של האמצעי כמטרה". בשנות החמישים, אנשי התנועה הקונקרטי נחשבו למורדים במסד הספרותי בברזיל. כעת היוצרות התהפכו

העשורים הבאים בהם שרר שלטון צבאי בברזיל. הוא פרסם ספר שירים בצרפתית, ואחד נוסף באנגלית. במהלך התקופה הזו, [טולנטינו טוען](#) שהיה חבר של המשוררים ו.י. אודן וג'וזפה אונגרטי, הפך לאבא לשני ילדים, הרצה באוניברסיטאות בריסטול ואסקס, נשא אישה ברזילאית ועמד בראש בית הוצאה לאור באוקספורד. הדבר היחיד שבטוח הוא שטולנטינו אכן היה באוקספורד לתקופה מסוימת, ואלו שהכירו אותו שם [סיפרו על רומן](#) שניהל עם בחור אנגלי צעיר בשם סיימון פרינגל. טולנטינו שכנע את מאהבו לסייע לו בניסיון הברחת חשיש ממרוקו לאנגליה באמצעות סירה, במטרה לשלם חוב גדול שצבר. [בספר זיכרונותיו](#) החצי-בדיוני, פרינגל [מתאר](#) כיצד טולנטינו הסביר את פרטי התוכנית למיסטיקן אירי כדי לבדוק האם הגורל יטה לטובתה. המזימה נכשלה, אך נראה כי היוזם הצליח לחמוק מעונש, ולאחר תקופה קצרה בברזיל במהלכה הצבא החל בתהליך המעבר האיטי לדמוקרטיה, הוא חזר לאנגליה לניסיון נוסף.

בספטמבר 1989, טולנטינו נתפס בשדה התעופה בלונדון כשבתיקו קילוגרם של קוקאין. הוא נידון ל-11 שנות מאסר וריצה חמש מתוכן לפני ששוחרר וגורש לברזיל ב-1993. הוא פספס למעשה כמעט את כל תקופת השלטון הצבאי במדינה ואת המעבר לדמוקרטיה, תקופה בה נוסחה ואושרה החוקה החדשה, ובה גם הודח ב-1992 הנשיא הנבחר הראשון של ברזיל מזה שלושים שנה, פרננדו קולור דה מלו. שובו של טולנטינו למוולדת סימן את אחד הצעדים הראשונים ליצירת תודעה שמרנית חדשה. מדיניות בסגנון "הדרך השלישית" אמנם הייתה רווחת לזמן קצר עם עלייתו לשלטון של הנשיא פרננדו הנריקה קרדוסו ב-1995, אך האליטה האינטלקטואלית של ברזיל התמזגה בהדרגה לתוך מפלגת הפועלים השמאלנית, והמוזיקאים הנוטים לשמאל שבעבר ראו בעצמם סמל להתנגדות לדיקטטורה הצבאית הפכו לפתע ליקירי הממשלה הרשמיים, למרבה האכזבה של טולנטינו.

הייתה השאלה אלא קניבליזם. הוא דחה את הרעיון לפיו ברזיל היא מדינה נוצרית וכתב: "מעולם לא ניצרו אותנו". מאשאו היה ללא ספק חולק על כך.

וכך גם טולנטינו. "הדילמה שלנו היא לא, Tupi or not Tupi כתב, "אלא האם להיות או להיות מה שאנחנו באמת: תרבות פורטוגזית אדירה ומתחדשת תמיד". באותה תקופה, השאלה הזו כבר קיבלה מימד פוליטי מובהק. הנשיא השמאלני ז'ואאו גולאר ביקש לחזק את הקשרים עם סין וקובה בטרם הודח בהפיכה הצבאית ב-1964. בניגוד לאמונה הרווחת באמריקה הלטינית לפיה מנהיגים ימניים הם בהכרח בובות של ארה"ב, גם כמה מראשי הצבא שירשו את גולאר ביקשו להימנע מעסקים עם ושינגטון. כך למשל, למרבה התדהמה האמריקנית, ברזיל הייתה הראשונה להכיר בעצמאות אנגולה הקומוניסטית ב-1975. וכך להוקעתו של טולנטינו את כל האומנות חסרת החיים שהגיעה בעקבות אנדרדה ("מזלו של סרדיניה שהפך לארוחת ערב ולא חי כדי לראות את הקינוח") היו גם השלכות פוליטיות שממשיכו שירטטו אחריו. אם ברזיל הייתה למעשה מדינה מערבית, הרי שהיא צריכה להתיישר עם ארה"ב ואירופה; ואם היא לא, הרי שעליה לחפש בריתות אחרות.

לכל אורך אותה תקופה, היה אדם צעיר בשם אולבו דה קרבאליו אשר שתה בצמא כל מילה של טולנטינו, ובהמשך יהיה הראשון ליישם את הגותו ורעיונותיו הפוליטיים.

אולבו דה קרבאליו: תיאורית קשר כפילוסופיה

במשך תקופה ארוכה היה קרבאליו דמות מוכרת אך שולית בזירת הספרות הברזילאית. הוא נודע בעיקר כמבקר טרוצקיסטי של המשטר הצבאי, עסק בין השאר בתורת הנסתר ובאסטרולוגיה, וחיבר ביקורות עבור התקשורת המרכזית והאלטרנטיבית. בשנות

והמורד היה דווקא האסיר לשעבר עם הפורמליזם האנכרוניסטי והניב האנגלי המתנשא. שנה לאחר מכן, טולנטינו החריף את המאבק כאשר [טען בראיון](#) שהתרבות הברזילאית מתדרדרת עם הכללה של שיריו של הזמר האייקוני קייטנו ולוזו בסירה אחת עם אמני השפה כמו קמואש ופרננדו פסואה. הוא התייחס בביטול לאוניברסיטאות וגיחך על "האליטה הנבערת מדעת".

ב-1998, טולנטינו פתח מחדש שאלה ישנה ומעוררת מחלוקת: מהי בעצם התרבות הברזילאית? האם היא יורשת של פורטוגל, נושאת מסורת ספרותית המגיעה מרומא, או בכלל דבר חדש ואמריקני במובן רחב יותר? מאשאו די-אסיס, ללא ספק הסופר הגדול ביותר בתולדות ברזיל, מייצג את התפיסה הראשונה. אוטודידקט שבנה את עצמו מאפס ונכדם של עבדים משוחררים שהגיע לשיא תהילתו בראשית המאה ה-20, מאשאו חיבר סיפורים אירוניים אך מלאי סימפטיה על חיי המעמד הגבוה ממוצא אירופאי, אך כתב בפרוזה משוחררת ודחוסה ברמיזות קלאסיות ומשלים. מעבר לקלאסיקות, ההשפעה הגדולה עליו הייתה הכנסייה מצד אחד וסופרים צרפתים ואנגלים מצד שני.

האסכולה השנייה התבססה על "קניבליזם". בשנת 1928, משורר בשם אוסוולד דה אנדרדה פרסם את 'מניפסט הקניבל' שהחל מהפכה ספרותית בברזיל ונקרא כיום כטקסט פראי במיוחד. "קניבליזם הוא הדבר היחיד שמאחד אותנו", אמר אנדרדה, והתייחס למנהג הידוע לשמצה של בני שבט הטופי כמטאפורה למדינה ולספרות שלה "Tupi or not Tupi?". זהו הסיכום של אנדרדה לשאלה שעל הפרק. משחק המילים כמובן מדגיש את הנקודה: זו קניבליזציה של שייקספיר. הוא מסכם את המנשר עם התאריך "השנה ה-374 לעיכולו של האב סרדיניה" – הבישוף הראשון של ברזיל שנאכל על ידי פראיים ב-1556. עבור אנדרדה, ברזיל הייתה מקורית לחלוטין, וכל השאלה מתרבויות אחרות לא

נקודה מעניינת בספרו של קרבאליו היא קינתו על כך שמאז עידן הנאורות הפילוסופים הוחלפו ב"אינטלקטואלים", ועל הנטייה העכשווית באוניברסיטאות להתרחק מהפילוסופיה עצמה ולהתמקד במקום זאת בהיסטוריה שלה. גם כאן ישנה אירוניה כאשר קרבאליו עצמו מגדיר את הספר כעוסק בהיסטוריה של ההגות, ומודה שאינו נכתב כיצירה פילוסופית גרידא. בהשוואה לשמרנים אמריקנים שהשמיעו תלונות דומות, תגובתו של קרבאליו הייתה מתריסה הרבה יותר. בניגוד לתנועה בת מאות השנים שדגלה בחלוקת עבודה אינטלקטואלית, הוא החליט שהוא יודע הכל. רק אוטוידקט שמעולם לא נחשף לקודים של החלוקה והמידור באוניברסיטאות יוכל לטעון טענה כזו, ולמרות שהתוצאה לא הייתה הצלחה אינטלקטואלית גדולה, היא דווקא זכתה להצלחה פוליטית. הצצה קטנה בסרטון בו קרבאליו מתעקש כי אין כל הוכחה בעד או נגד המודל ההליוצנטרי מספיקה כדי להבין עד כמה.

לקראת סוף שנות התשעים, האנרגיה של טולנטינו הלכה ודעכה. הוא אובחן כנשא איידס ב-1996, ובילה את שנותיו האחרונות בעריכת ספר בשם 'העולם כרעיון' עליו זכה בפעם השלישית בפרס ז'בוטי הנחשב לפני שנפטר ב-2007. בינתיים, כוכבו של קרבאליו החל לנסוק, תוך שהוא מתרחק מהחיות האסתטית של טולנטינו ושוקע יותר ויותר בעוקצנות פוליטית מוחצנת. (גם לטולנטינו היה צד אפל יותר, אך הוא מעולם לא הודה בו בפומבי).

בעשורים הבאים, קרבאליו השלים את המעבר לעולם הפוליטי בסדרת מאמרים וספרים כולל 'האימבציל הקולקטיבי' (1997) ו'המינימום שצריך לדעת כדי לא להיות אידיוט' (2003). מכירות הספרים צמחו, כמו גם העוקבים ברשתות. בשנת 2005 הוא עבר לפרברי וירג'יניה לאחר שטען כי איבד אמון בברזיל, והחל לזהות את עצמו עם תרבות הדרום האמריקני כאשר הצטלם חובש כובעי

התשעים הוא החל לעבור לימין, ונכנס למעגל של טולנטינו. תחת השפעת חברו המשורר שגם התגורר בביתו באותה העת, קרבאליו כתב את מה שנחשב כיום כיצירתו האינטלקטואלית ביותר. 'גן הייסורים' נכתב במקור כתגובה חסרת בסיס למדי לפרופסור מנוח לפילוסופיה באוניברסיטת סאו פאולו היוקרתית, אשר ניסה להחיות את הגותו של אפיקורוס במהלך כנס שעסק באתיקה.

קרבאליו חשש מכך שאינטלקטואלים המזוהים עם מפלגת ה-PT- שמים דגש רב מדי על אתיקה, בניסיון לחתור תחת פרננדו קולור, הנשיא ממפלגת הימין-מרכז שהודח זמן קצר לאחר מכן עקב שחיתות. בהתאם, הוא גייס את השכלתו הרחבה ואת רשעותו הרחבה עוד יותר לפולמוס בנושא אתיקה, שהפך במהרה לדיון בהיסטוריה של ההגות המערבית, תוך ניסיון ברור לחקות את 'הצפרדעים של אתמול' מאת טולנטינו בו תוארו תולדות נפילת התרבות הברזילאית כנשק נגד יריבו קמפוס. באופן אירוני, קרבאליו עצמו אימץ מאוחר יותר קבעון דומה לגבי אתיקה בפוליטיקה, עם התנועה העממית נגד שחיתות שליוותה את חקירתו ומאסרו של הנשיא לולה.

ברונו טולנטינו כתב את ההקדמה ל'גן הייסורים', והסגנון הראוותני והחד שלו גנב את ההצגה מן הפרוזה הבתולית והשקטה של קרבאליו. בניגוד לחיבור המוקדם של טולנטינו, ספרו של קרבאליו לא המריא, בין השאר בגלל שהמטרה שלו כבר לא הייתה בין החיים כדי לענות, אך הוא שימש כראש גשר חשוב להתקפה המאוחרת יותר שהוביל נגד הממסד האינטלקטואלי בברזיל. בהעדר הכשרה אקדמית רשמית, קרבאליו נהג לנפנף בספר כהוכחה להיותו הוגה חשוב, וקהל הקוראים שלו ראה אותו באופן דומה.

לא ברור מה הייתה דעתו של טולנטינו לגבי כתביו של קרבאליו על פוליטיקה ומין. בוודאי לא הייתה זו מחשבה פשוטה: למרות חייו האישיים שכללו רומנים עם גברים, טולנטינו היה קתולי מאמין וגם (כפי שסיפר לפחות) אבא לילדים. מה שכן ברור הוא שקרבאליו לא היה הופך למה שהוא היום ללא ההשפעה האסתטית של טולנטינו, שבתורה קשורה באופן עמוק לחוויות שלו עם אהבה ויופי. אולי באופן אירוני, הדרך בה קרבאליו מתאר את הרומן האינטלקטואלי שלו עם טולנטינו במהלך אותם לילות ללא שינה בשנות התשעים בהם כתב את 'גן הייסורים', מהדהדת את הדיון של סוקרטס על יחסים חד-מיניים במחזה 'המשתה': "הולדה של דבר יפה, באמצעות הגוף והנשמה."

החיסרון האינטלקטואלי הגדול ביותר של קרבאליו אינו חיבתו לתיאורית קשר עליהן הקורא יכול לדלג ללא מאמץ רב, ואפילו לא הגסות שמונעת מהגותו להרקיע לגבהים הפילוסופיים שהוא מייחס לעצמו, אלא האכזריות והאלימות שבהן הוא מתייחס למבקרו. כל מי שחולק עליו הוא אידיוט, בור, לוקה מבחינה מנטלית או בעל גולגולת קטנה. הכינוי האחרון מעליב במיוחד במדינה שעד לאחרונה נאבקה בווירוס ה'זיקה' הגורם לבעיות התפתחות מוחיות בקרב תינוקות. זהו אחד מסימני ההיכר של אדם שלא נראה נעים במיוחד לשהות במחיצתו וכזה שהואשם ב"שחיקת השיח הציבורי", אך בעיקר זהו סימן מובהק לחוסר היכולת לחפש את האמת, כפי שכל פילוסוף אמיתי שואף, אפילו בביקורת הרעה ביותר על יצירתו.

אבל מסתבר שזה עובד יפה מאוד ברשתות החברתיות. קהל המעריצים המקוון שצבר קרבאליו והחברה הימנית שהתפתחה סביב הסמינרים בפילוסופיה שהעביר ברשת, היו אלה שהניעו את עלייתו לגדולה. הוא הצליח להשיג השפעה גם על ז'איר בולסונרו דרך ההשתתפות של בנו אדוארדו באחד הסמינרים, וגם באמצעות

בוקרים ואוחזי ברובי ציד. במהלך תקופת הגלות מרצון קצב הכתיבה שלו רק גבר, וכך הוא נמשך עד היום. המתאר הכללי של השקפתו של קרבאליו היא שמרנות חברתית מסורתית, משולבת עם ביקורת ליברטריאנית על הסוציאליזם שלא מתרחבת בהכרח להגנה על כוחות השוק, אלא חיה באי-נוחות מסוימת עם חשדנות כלפי אותם כוחות כניסיון זדוני לחתור תחת מדינת הלאום. קרבאליו נוגע בתחומים רבים, אך מומחיותו היא בפולמוס וביקורת: הוא לא מנסה כלל לתאר משטר שימנע מתכנון מרכזי ויתפשר על חירויות הפרט, ובאותה העת מתנגד לגלובליזציה ותומך בשמירת הסדר החברתי המסורתי.

בתור דוגמה, סיכום עמדתו של קרבאליו בנוגע להומוסקסואליות יראה שהוא מבקש להציע הגנה אריסטוטלית על המסורת הקתולית. לטענתו, מטרתה של ההטרסקסואליות היא שימור המין האנושי, בזמן שהומוסקסואליות מיועדת רק לסיפוק יצרים ולכן שתי הנטיות לא זכאיות למעמד שווה (אם כי הוא לא מציין באיזה מעמד מדובר – משפטי, חברתי או מוסרי). קרבאליו מסכים כי גם להומוסקסואלים יש את הזכות לספק את יצריהם כל עוד זה לא כרוך בעבירה על החוק, כפי שלאילו המתנגדים לנטייה הזו יש את הזכות להביע את התנגדותם, כל עוד היא כוללת אפליה או אלימות. כמעט כרגיל אצל קרבאליו, פרטים מפוקפקים ומוזרים (כמו האשמה שמאו דזה-דונג היה הומוסקסואל) נמצאים לצד טיעונים שנראים קוהרנטיים מספיק כדי לפחות לזכות בתגובה. אך כל מחשבה להעמיק בכתביו בנושא זה או בנושאים אחרים נדחקת מול העובדה שהם לעתים קרובות מדי עמוסים בגסויות. לעתים עולה מן הקריאה בקרבאליו תחושה לא נעימה, משובצת בין אזכורים של תיאולוג ימי-הביניים ג'ון דנס סקוטוס או של ההוגה האמריקני אריק ווגלין, לבין תיאורים מפורטים של המקומות אליהם מבקריו צריכים לדחוף את הביקורת.

ארנסטו אראוז'ו הוא אדם כזה. במשך עשורים היה דיפלומט שקט ויעיל ששירת בנאמנות תחת שורה של ממשלות שמאל, תוך שהוא מחבר ספרי מדע בדיוני בזמנו הפנוי. בשנת 2008 הוא פרסם ספר שהגן על גישתו הרב-צדדית של לולה למדיניות חוץ והתרחקותו מארה"ב. אראוז'ו האשים את ארגוני הסחר הבינלאומיים, שהיו לטענתו תחת שליטה אמריקנית, בכפיית שיטות של סחר חופשי וקיבוע סטטוס-קוו גלובלי שמנע מאחרים להתפתח, וקרא לבחינה מחדש של הסכמי סחר דרך גוש המסחר של מדינות דרום אמריקה, ה'מרקוסור'. בשנת 2017, בזמן שלטונה של ממשלת ימין זמנית לאחר נפילת ממשלת רוסי ויחד עם כניסתו של דונלד טראמפ לשנתו הראשונה המבולבלת כנשיא, אראוז'ו פרסם [מאמר מפתיע](#) בן שלושים עמודים בכתב העת הרשמי של משרד החוץ, תחת הכותרת 'טראמפ והמערב'. המסה נפתחת בטענה הפולמוסית לפיה דונלד טראמפ דומה ל"מסירת Hail Mary של התרבות המערבית", ונמשך בעמוד שלם המסביר את משמעות המושג בהקשר של משחק הפוטבול האמריקני. בכך השאיל אראוז'ו מחווה מטולנטינו, בכוונה להכעיס את קוראיו ובו בזמן להציב את עצמו מעליהם, דרך הדגמת הידע שלו בתרבות האנגלופילית.

כדי להסביר את הנקודה, אראוז'ו מצטט [מנאום שנשא טראמפ](#) בשנת 2017 בוורשה, בו הילל הנשיא בדרך קלשיאית משהו את הגבורה של העם הפולני. אראוז'ו, בניסיונו לשוות לנאום משמעות עמוקה, ממשיך ומבקר את תפיסת הקוסמופוליטיות ומציע במקומה חזון של העולם כקהילה וולונטרית של אומות עצמאיות חסונות. לאחר מכן הוא צולל להיסטוריה מקוצרת של המערב, לעתים מרגשת ומסעירה ולעתים שגויה באופן ניכר. הוא מקונן על כך שהאירופאים כבר לא רואים בעצמם חלק מן הדרמה שכללה בין השאר את:

סרטוני ההגנה על המועמד לנשיאות שפרסם במהלך הבחירות. כאשר בולסונרו הביס את יריבו פרנדדו חדד ממפלגת הפועלים, קרבאליו קיבל את ההזדמנות לבחור שני שרים בממשלה החדשה. אחד מהם, שר החוץ ארנסטו אראוז'ו, מהווה גם הוא דמות מרכזית בימין החדש של ברזיל.

ארנסטו אראוז'ו: הדיפלומט כפולמוסן

בשונה מקרבאליו, ארנסטו אראוז'ו יכול להתגאות בקורות חיים הראויים לחבר האליטה בברזיל. בנו של התובע הכללי לשעבר, אראוז'ו גדל במדינת ריו גרנדה דו סול, בדרום הרחוק של ברזיל. לאחר שהשלים תואר במדעי הרוח באוניברסיטה ציבורית בברזיליה, הוא התקבל למכון היוקרתי שמכשיר את העילית של הדיפלומטים בברזיל עבור משרד החוץ. בדומה לקרמלין או לפנטגון, גם משרד החוץ של ברזיל זכה לכינוי על שם הבניין בו הוא שוכן – ארמון האיתמרטי בבירה ברזיליה המהווה שריד לחיים הדיפלומטיים של המאה ה-19. במשך שנות שלטונו של לולה התמלאו שורות המשרד באנשי מפלגת ה-PT, אך כעת המגמה מתהפכת ומשרד החוץ שב להיות מעוז אריסטוקרטי ובירוקרטי בעל היררכיה ברורה.

עבור אינטלקטואלים ברזילאים צעירים ושאפתניים מן המעמד הגבוה, קריירה כדיפלומט נחשבה תמיד כדבר נחשק. הזמר והמשורר הידוע ויניסיוס דה מוראיס שימש כדיפלומט בשנות ה-50 וה-60, לפי שגורש מהשירות בידי המשטר הצבאי (אם כי כנראה יותר בשל התמכרותו לטיפה המרה ופחות בשל עמדתו הפוליטית). ברוננו טולנטינו [אמר פעם](#) כי הוא מצטער שלא בחר בעצמו בנתיב הדיפלומטיה, שייתכן שהיה מספק לו פרנסה יציבה יותר מאשר הברחת סמים. גם כיום, ובניגוד חד לארה"ב, עבודה במשרה מלאה כדיפלומט היא דבר מקובל בקרב סופרים ומשוררים ברזילאיים.

קרובות היא אכן כזו, ומגשימה את עצמה גם בדברים כמו אמונות תפלות, אמונה בחיזורים ובשדים. בפסקה לירית במיוחד הוא כותב:

הממלכה הצבעונית, רוטטת מתשוקה לדברים שמעבר לשכבות המשמעות במובן הרחב, הממלכה הזו היא הימין. מן העבר השני של הנהר הפוליטי נמצאת ממלכת השמאל, ממלכה אפורה ועייפה, מלאה בנשים וגברים עגמומיים המדשדשים במרמור ובסיסמאות מעורפלות, ועומדים בתור כדי לקבל את מנת המטריאליזם והרדוקציוניזם היומית שלהם – סוג של תחליף מזון המורכב מרעיונות ממוחזרים”

כאן אנו רואים כי התנגדותו של אראוז'ו לשמאל אינה מבוססת בעיקרה על כך שמדיניותו הכלכלית תמיד נכשלת או שרעיונותיו החברתיים מפריים את צווי הכנסייה ואת המצפון שלו עצמו, אלא על כך שהרציונליזם הקר שהוא מציע יוצר השקפה דלה של טבע האדם שפועלת כדי להגביל את התפתחותו במקום לטפח אותה. במובן הזה, אראוז'ו הוא שמרן בסגנון רוסו. הוא גם מתגלה כחבר האליטה המבקש להגן על הימין הסהרורי, במובנים שלפחות יהיו מובנים (אם לא מוסכמים) על חבריו לקליקה, שוב עם הנטייה לפולמוס אם כי קרוב יותר למרכז הפוליטי משנדמה.

אחת מנקודות השפל האינטלקטואליות של אראוז'ו הייתה קביעתו כי "הנאציזם היה שייך לשמאל", סיפור שהובא לזירה הציבורית בהמשך על ידי בולסונרו, אפילו בעת ביקורו הרשמי בישראל. התגובות בעיתונות הברזילאית והעולמית היו זועמות, אך כאשר אנחנו שופטים את אראוז'ו על כך צריך לזכור שטענות דומות נשמעות לעתים קרובות גם בקרב הימין האמריקני. באותו מאמר בו אראוז'ו מהדהד את [ספרו של ג'ונה גולדברג](#) למי קראת פשיסט? הוא גם מתאר את חזונו ל"איחוד ליברלי-שמרני".

סלמיס ותרמופילאי, אלכסנדר בחיפוש אחר חיי נצח, הפילים של חניבעל בשערי רומא, הלגינות בלוסיטניה חוזים לראשונה בפלא של האוקיינוס האטלנטי, הלוגוס של הרקליטוס ושל יוחנן השליח... פרסיבל והמלך ארתור, ספינות הקרוולה מרימות מפרש ומפליגות, התזות של לותר, הבסטיליה והוונדה, נפוליאון מובס בידי החורף, הניסים בלורד ופאטימה, ורדן וסדאן, חוף אומהה”

אראוז'ו ממשיך ואומר כי התפתחות האומות באירופה בתקופת ימי הביניים ובעת החדשה המוקדמת הופרעה בידי המהפכה הצרפתית, אירוע אשר לדבריו "יצא נגד האומה" ומנהיגו חשקו ב"עולם ללא גבולות". אלה הן כמובן הנחות שנויות במחלוקת, שכן הדעה הרווחת היא שהלאומיות המודרנית נולדה במהפכה הצרפתית, שם קיבל מושג "האומה" את משמעותו, וממנה נולדו מהפכות לאומיות נוספות במקומות אחרים. אלה הן עובדות שכל אחד מכיר, כמו גם העובדה כי קו ישר מחבר בין 'הצהרת זכויות האדם והאזרח' של 1789 ל'הכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם', מסמך היסוד של האו"ם מ-1948 אותו אראוז'ו מתעב. נראה כי המאמר המדובר לא מנסה לאתר היסטוריה אינטלקטואלית, אלא יותר מנסה לעורר פולמוס היסטורי-אינטלקטואלי; הרעיון הכללי הוא שאומות המערב איבדו את האמונה בעצמן ובמסורת שלהן, וטראמפ הוא האיש שאמור לחדש את האמונה.

זהו לא רעיון מקורי או משכנע במיוחד, אך ישנם חומרים מעניינים יותר בפרסומי הבלוג אותו אראוז'ו לכתוב לאחר פרסום המאמר. [באחד הטורים](#) הוא מציע למשל הגנה שמרנית על אמונות תפלות פופולריות, וברמיזה גם על משיכתו של קרבאליו אל הנסתר. לדבריו, העולם הפוסט-מודרני סובל מליטרליזם בזוי הגוזל מאיתנו את הצורך האנושי באמונה בדבר שמעבר לרציונל. הוא מסביר כי שאיפה זו אינה בהכרח דתית, למרות שלעתים

לפני שאולץ לפרוש. באירוניה אכזרית מעט, ולז שהגדיר את עצמו כאיש מרכז-ימין הצליח להרגיז את גם את הפלג השמרני של קרבאליו בשל תמיכתו בעבר באנשי שמאל, וגם את הליברלים הכלכליים באופוזיציה על ידי הוראה שנתן (והתחרט כמעט מייד) למורים בבתי הספר לצלם תלמידים שחוזרים על סיסמאות הקמפיין של בולסונו. ולז גילה אינסטינקטים פוליטיים חלשים כאשר נכנע כמעט לכל דרישה שהגיעה אליו הן מימין והן משמאל, כולל הדרישה להדיחו לבסוף, אך מפלתו היא דוגמה טובה למגבלות האפשריות על "איחוד ליברלי-שמרני" בממשלה הנוכחית.

ספר אותו חיבר ולז אודות ההגות השמרנית והליברלית בברזיל מעניק טיעון נוסף לשאלה מדוע איחוד רעיוני אינו יכול להתקיים בה. ולז טוען כי ההוגים הברזילאים שפעלו בתקופה המונרכיה העצמאית במדינה (1822-1889) החלו לגלות התקדמות במשימה הלא פשוטה של שילוב [הגותו של ג'ון לוק](#) בתוך "המבנה המוזר מאוד של מלוכה פורטוגזית", והפכו אותה בהדרגה למונרכיה חוקתית על ידי רפורמות בייצוג. אך כל המאמצים האלו נפסקו כמעט לפתע לטובת הקמת הרפובליקה.

הרפובליקה של ברזיל הוקמה בשנת 1889 על ידי קבוצה קטנה של פעילים, רבים מהם הושפעו מזרם צדדי של הליברליזם שהיה אופנתי באותה העת, הפוזיטיביזם מבית מדרשו של הפילוסוף הצרפתי אוגוסט קונט, שגרס כי כל חברה המתקדמת לעבר סדר רציונלי יותר יכולה להשיג את המטרה דרך אמצעים שונים: בין אם ניסיון לחנך את כל חברי העם ולקוות שכך תיווצר חברה טובה יותר, ובין אם קבוצה קטנה ונאורה אשר תבצע קיצור דרך ותשליט את רצונה על החברה כולה, גם בכוח במקרה הצורך. חסידי התורה נטו להימשך בדרך כלל לאפשרות האחרונה, כפי

לדבריו, הדרך הטובה ביותר להציל את ברזיל משלטון האימים של השמאל היא חיפוש אחר איחוד שייצור "ימין ליברלי-שמרני חדש": כזה שיהיה קיצוני רק בהתנגדותו לשמאל, שמצדו מנסה להכתים את הימין בעלבונות מכיוון שהוא יודע שזו הדרך היחידה להביסו.

"ליברליזם" בהקשרו הברזילאי מתייחס באופן כללי לאנשי ימין התומכים בשוק חופשי, ומקיף את מה שאנחנו היינו מכנים ליברליזם קלאסי וכמו כן ניא-ליברליזם. מנגד, המושג "שמרנות" מתייחס בעיקר לשמרנים חברתיים, דתיים ברובם (קתולים ואוונגליסטים), שיתכן שחלקם מגלים סקפטיות בנוגע לשוק החופשי. למעשה, ארואז'ו רוצה להיות מעין ביל באקלי של ברזיל, אשר נכון להיום לא קיימת בה תנועת ימין המשלבת ליברליזם כלכלי יחד עם שמרנות חברתית.

ארואז'ו ממשיך וטוען כי ממשלת בולסונו מייצגת בדיוק את האיחוד הזה, ומחזיקה באותן מטרות – להגן על חירויות הפרט ועל השוק החופשי, יחד עם ערכי האומה, האמונה והמשפחה. אך בעוד ישנם בהחלט מרכיבים שמרנים בממשלה הנוכחית (הצוות הכלכלי של גדש או בניו של בולסונו למשל), ניכרת בה גם השפעה צבאית משמעותית שלא ניתן לשייך במלואה לאף נטייה ליברלית או שמרנית. קשה גם להתעלם מן העובדה שעל ידי הפצת שיח כזה (המוכר מאוד לאוזניים אמריקניות), ארואז'ו למעשה מצטט את רונלד רייגן כמקור השראה למרות שאינו מודה בכך במפורש, מקור שאינו קשור במיוחד למציאות החיים בברזיל.

אז מה הם הסיכויים לתנועת איחוד ברזילאית? עמיתו לשעבר של ארואז'ו לשולחן הממשלה, ריקרדו ולז רודריגז, מספק רמז לתשובה. ולז, היסטוריון של ההגות השמרנית בברזיל, היה השר השני אותו בחר קרבאליו באופן אישי להרכב המקורי של הממשלה, אך הוא שרד רק מספר חודשים בתפקיד שר החינוך

שהיא מתבטאת בסיסמת ה"קדמה והסדר" המתנוססת בלב דגלה של ברזיל.

שורשי הליברליזם הברזילאי, כמו שתיל נטוע בלב קרקע עוינת, נקטעו בידי הפוזיטיביזם ותורת הקדמה ללא חירות שהציע, ועל פי ולז מעולם לא הצליחו להתאושש. מאמר שהתפרסם לאחרונה בכתב העת 'אקונומיסט' השמיע טיעון דומה, כאשר ייחס את שרשרת הרודנים שקמו בברזיל לאורך רוב המאה ה-20 למורשת הפוזיטיביזם, והאשים את הברזילאים בשאיפה לסדר על פני חירות, אשר הותירה אותם לבסוף ללא שניהם. בדומה לכתבי ה'אקונומיסט', מותו של הליברליזם בברזיל יחד עם עליית הפוזיטיביזם היה עבור ולז מותו של כל סיכוי אמיתי להצלחת המדינה, אמלא הסוג המוקדם של הליברליזם המתמקד בתהליך ובניית מוסדות ייצוגיים במקום בכפיית סדר, יוקם איכשהו לתחייה. השקפה זו בפני עצמה היא זרה יחסית למנטליות הברזילאית ומתבססת על החזון האנגלו-אמריקני של ליברליזם "טהור", איך היא משמשת כאות אזהרה נוסף בנוגע לחלומות על "איחוד ליברלי-שמרני" שיוכל לנצח בקלות בברזיל. על פי ולז, על מנת שהלך המחשבה של ארואז'ו ודומיו יקנה אחיזה אמיתית בברזיל, הוא יצטרך להתמודד לא רק עם חמישים שנות שלטון השמאל, אלא עם 130 שנים של התעלמות מהתהליכים הדרושים כדי לבנות את המוסדות שיאפשרו את קיומו.

ארואז'ו עצמו נראה טרוד יותר בחיבור פולמוסים אלגנטיים בעד תזת האיחוד שלו, מאשר יצירה של המוסדות הנחוצים כדי לממש אותו. כפי שראינו, ארואז'ו מצטיין בחיבורים כאלה, אך אם היה טורח להביט מקרוב יותר בהיסטוריה של הימין האמריקני אותו הוא שואף לחקות, הוא היה רואה שעלייתו לגדולה בחצי השני השל המאה ה-20 הייתה תלויה הרבה יותר בבניית מוסדות מאשר בחיבור מאמרים נוקבים. רוב הסיכויים שארואז'ו אכן מבין שזהו

המצב, אך פשוט חסר את הסבלנות למשימה. אחרי הכל, לבנות זו משימה קשה, וכתובת מאמרים היא כנראה דבר מהנה הרבה יותר.

מבקרו של ארואז'ו צריכים לקוות שלאחר שיעזוב את משרד החוץ הוא אינו מתכוון לממן כתב עת מרכזי, גרסה מקומית של ה'נשיונל רוויו' למשל, ובמקום זאת יחזור לשורות הסגל הדיפלומטי (תופעה לא נדירה בקרב מוסדות אליהם לא חדרה הנאורות במלואה). כל צופה סביר היה מעדיף את ארואז'ו בראשות מוסד כזה מאשר את אולבו דה קרבאליו, מי שעשו להיות החלופה היחידה.

ארואז'ו בראש

למרות שהוא מדבר רבות על הצורך לקדם את האינטרסים של ברזיל על הבמה העולמית, נראה כי ארואז'ו מעדיף עד כה לנצל את מעמדו על מנת להמשיך ולהטיף את משנתו הרעיונית. בנאום השנתי האחרון שנשא, הוא ביטא את הערצתו לממשלות הימין הלאומיות בישראל, איטליה, הונגריה ופולין, ובהמשך פרסם מאמר מעורר תמיהה באתר 'בלומברג' בו האשים את הפילוסוף האוסטרי-בריטי לודוויג ויטגנשטיין בהתדרדרות המעמד הבינלאומי של ברזיל. הוא פצח [בסדרת עימותים פומבית](#) עם הנשיא לשעבר קרדוסו ומקורביו והאשים אותו ביחס רך מדי כלפי שליט ונצואלה לשעבר הוגו צ'אבס, ובכך שהיה יכול לעשות יותר כדי למנוע את קריסת הדמוקרטיה במדינה השכנה.

אך מה הם הישגי מדיניות החוץ של ארואז'ו? במהלך ביקור בולסונרו בוויניגטון, ארואז'ו נדחק לשוליים לטובת בנו של הנשיא אדוארדו, המטפח שאיפות משלו לניהול מדיניות החוץ של ברזיל ונכח במקום שר החוץ באחת הפגישות עם טראמפ. ההחלטה האמריקנית להכיר בממשלתו הזמנית של חואן גואידו

האירופי יכולים לשמש כאמצעי נוח עבור המטרה. העתיד יגלה האם חיכוכים בין השותפים לעסקה, כמו הדאגה הצרפתית מתהליך ביאור הער באמזונס, ימנעו מארואז'ו לציין את ההסכם כאחד מהישגיו החשובים.

ברזיל, הימין והסבסטיאניזם

קשה להעריך מה היא ההשפעה האמיתית של דמויות אלה בחיים הפוליטיים של ברזיל, ובמיוחד זאת זו של אולבו דה קרבאליו. למרות (או אולי בגלל) התיעוב שהוא מפגין לאליטה האינטלקטואלית של המדינה, אי אפשר להתכחש לכך שהוא עדיין נחשב לאינטלקטואל הציבורי המצליח בדורו. גם לנשיא לולה היו את האינטלקטואלים החביבים עליו, היודע שבהם היה אנדרה סינג'ר, אך ההשפעה הישירה והבולטת של קרבאליו על הממשל – החל מבחירת שרים ועד שימוש בכוחו ברשתות כדי לזרוע פילוג בין חבריה – היא בוודאי חסרת תקדים.

מכיוון שהשפעה זו כה בולטת ונוכחת ניתן בקלות להעריך אותה יתר על המידה, וגם השפעתו של ארואז'ו על המשרד החוץ עשויה להתברר כשטחית באופן דומה. ההשפעה מהסוג של טולנטינו, בנאומים מלאי תשוקה ופולמוסים רהוטים, היא באופן טבעי קצרת ימים בהשוואה לעבודה שקדנית ומתמשכת של חיבור בני-ברית לתוך מבנים בירוקרטיים, משימה שבה מפלגת הפועלים הצטיינה בהרבה לעומת יורשיה בימין. קרבאליו אמנם אוהב לבקר את ההרגל השמאלני של יישוב מוסדות באנשיו אך זו אינה בהכרח שיטה המוגבלת לשמאל, ולו היה סבלני יותר גם הוא וחסידיו היו צריכים להקדיש לה זמן.

עובדה שיכולה לנחם את מבקריהם היא שעד אשר קרבאליו או ארואז'ו (או מישהו אחר בתנועה) לא יפתחו את הנכונות לקדם

בוונצואלה התאימה לרצונו של ארואז'ו במדיניות חוץ תקיפה יותר המנוגדת לתפיסת אי-ההתערבות של הגנרלים בממשלה, אך הוא עצמו לא שיחק בה תפקיד והאפשרות שינסה לשכנע את הקצינים להתערב צבאית קלושה עוד יותר.

גם פתיחת יחסי המסחר עם ארה"ב, שלפחות חלק ממנה אינו דורש את אישור הקונגרס, נמצאת כרגע בהמתנה כל עוד המשבר הכלכלי ביחסי סין וארה"ב נמשך, וכל עוד (כמו כל דבר אחר בברזיל) רפורמת הפנסיות הגדולה לא נכנסת לתוקף. גורם נוסף שמסבך את העניין היא העובדה שסין, ולא ארה"ב, היא השותפה המסחרית העיקרית של ברזיל. שינויים במדיניות המסחר כמו הורדת המכסים מול ארה"ב אך לא מול סין יכולים לסייע לשנות את המצב, אך כאמור שום צעד כזה לא נראה באופק הקרוב.

יחד עם זאת, פריצת דרך מפתיעה בתחום המסחר הגיעה לאחרונה באופן שעשוי להראות מוזר למי שאינו מכיר את ספרו של ארואז'ו מ-2008 על ארגון 'מרקוסור', כאשר טיוטה של הסכם מסחר בין גוש המסחר של מדינות דרום אמריקה לאיחוד האירופי נחתמה בחודש יוני. למרות שישנם עדיין מכשולים משמעותיים המונעים את יישומו, ההסכם מיצג הצלחה דיפלומטית וכלכלית אפשרית עבור הממשלה ועבור ארואז'ו. ישנה מידה של אירוניה בכך שדווקא ארואז'ו שתקף בקביעות את האיחוד האירופי והגדיר אותו כבעל נטיות רודניות הוא זה שביצע לבסוף את העסקה, שהשיחות לגביה נמתחו על פני שני העשורים האחרונים. אבל במובן אחר, ההסכם מתאים לעמדה אותה תיאר בספרו וממנה לא נסוג על אף פנייתו ימינה מבחינה פוליטית. ארואז'ו טען כי יש לגשת לכל משא ומתן בנושאי מסחר בגישה פוליטית, דרך ההיגיון של בניית בריתות וקידום אינטרסים, ורק כאשר פתיחת השוק נעשית בתנאים הנכונים שמחזקים את המדינה מבחינה כלכלית ופוליטית. בהקשר הזה, גופים רב-לאומיים כמו מרקוסור והאיחוד

זה מביא אותנו אל העובדה לפיה אראוז'ו, אר מבין הדמויות הבולטות בימין בברזיל כיום היה היחיד שניסח חזון כלשהוא לעתיד, הוא ביסודו סבסטיאניסט. הפתרונות שהוא מציע לחולי העולם מבוססים על תקווה להגעה של מושיע, בין אם זה דונלד טראמפ המציל את המערב ובין אם זה בולסונרו והאיחוד הליברלי-שמרני שמציל את ברזיל מהשמאל. הלוגיקה הזו מחייבת תמיד כוח חיצוני שיגיע ויפעל על האומה, ובכך לא מציבה תכנית אמיתית לפעולה אנושית ונדמית כתקועה מבחינה פוליטית. יחד עם זאת יש לציין כי שתי הדמויות האחריות אינן סבסטיאניסטיות. גם טולנטינו וגם קרבאליו נראים סקפטיים יותר לגבי העתיד של ברזיל, ומאמינים בתוקף בברזיל של אתמול. קרבאליו נזהר מלהישבע אמן באופן ישיר לבולסונרו, ונדמה כי הוא רואה בו את הטוב ביותר שניתן לצפות לו בנסיבות הנוכחיות.

בהקשר רחב יותר, ישנן לפחות שלוש בעיות יסוד עם הסבסטיאניסטימו הפוליטי בברזיל, ולא משנה עד כמה אמיתית וחזקה תהיה האמונה בו. ראשית, העם אינו מסכים בשאלה מי אמורה להיות אותה דמות נוסח סבסטיאן. חלקים עדיין מאמינים שזהו לולה, אחרים תומכים בבולסונרו. שנית, המושא של אותה תקווה, אם הוא אכן אדם ולא דמות אגדית, יכול בקלות להתברר כאדם לא ראוי למעמד המושיע. אישומי השחיתות נגד לולה שחקו חלק ניכר מהפופולריות שלו, ושני הבסיסים הבלתי-מושחתים אשר בולסונרו טוען כי הוא עומד עליהם – המשפטי והצבאי – ספגו גם הם לאחרונה מכות תדמיתיות עם דיווחים על קצינים שהבריחו סמים ושיתופי פעולה מפוקפקים בין תובעים ושופטים בחקירות השחיתות.

נראה אם כן כי המסקנה הבלתי-נמנעת מאירועים אלו היא שמושיעים פוליטיים אינם קיימים, וזו הבעיה השלישית והמרכזית ביותר בדרמה המתרחשת בברזיל בשנים האחרונות:

אסטרטגיה מציאותית יותר עם עין צופה לעתיד, רגעייהם של האינטלקטואלים הימניים בממשלה יוחלפו על ידי מישהו אחר. מה יהיה אותו תחליף? קשה לומר. כוחות לא מאורגנים בשמאל וגופים ליברליים (או שמא ליברטריאנים) מפוזרים כמו תנועת 'Free Brazil' או 'המפלגה החדשה' נראים כמועמדים לא סבירים מבחינה אידיאולוגית. חברת הקונגרס הצעירה טבטה אמראל, המשלבת רעיונות חברתיים משמאל יחד עם קריאה למשמעת תקציבית, זוכה להערכה בציבור איך בעלת ידידים מעטים בבית הנבחרים. חזרתו לזירה של לולה, אשר בלעדיו עתיד מפלגת הפועלים עגום משהו, נראית כרגע לא סבירה, אם לא בלתי אפשרית. ובינתיים, מפלגות החסות המסורתיות שתמיד משמשות כברירת המחדל בפוליטיקה הברזילאית, צומחות בחזרה כמו עשבים לאחר טיפול כימי.

יתכן כי האידיאולוגיה השולטת בברזיל אינה פוזיטיביזם, שמאלנות או שמרנות, אלא סבסטיאניסטימו. המונח מתייחס למלך הפורטוגלי בן המאה ה-16 סבסטיאן אשר מצא אותו מותו בקרב על אדמת מה שהיום היא מרוקו, פלישה כושלת שהניעה שרשרת אירועים בסופם שלטו הספרדים בפורטוגל למשך שישים שנה. המיתוס הפופולרי גרס כי אלמלא מותו של המלך, הוא היה שב לארצו וגואל אותנו מהרודנות הספרדית. אמונה זו המשיכה לחיות שנים רבות אחרי מותו, ומייצגת סוג של תקווה עממית נצחית. אגדת המלך סבסטיאן ממשיכה לחיות גם בברזיל. כמה ממבקריו של בולסונרו הצביעו על כך שהרטוריקה של רבים מתומכי הנשיא, הטוענים שרק הוא יכול לפתור את משבר השחיתות והפשע במדינה, דומה במהותה לתקווה העתיקה לשיבת המלך. גם ארנסטו אראוז'ו עצמו הצביע על ההקבלה הזו במפורש בנאומו השנתי, ולא במפתיע בהתחשב ב**פופולריות הגדולה** של הסבסטיאניסטימו.

הסבסטיאניסימו פשוט אינו מתאים לשיטה של ממשלה רפובליקנית. אף אחד לא יגיע להציל את העם הברזילאי, והוא יהיה יחייב למשול בעצמו.

מאמר זה התפרסם לראשונה בכתב העת *American Affairs*. אנו מודים למערכת על הרשות לתרגמו.